

Οί Κρυπτοχριστιανοί

«*Τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων [...] δι' ὑπομονῆς τρέχοντες τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα*». Ἐχουμε ὀλόγυρά μας τόσο μεγάλο νέφος ἀναρίθμητων ἀγίων, ποὺ μαρτύρησαν γιὰ τὴν πίστη τους, ἔγραφε ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν στὴν *Πρὸς Ἑβραίους* ἐπιστολὴ τοῦ περὶ τὸ 65 μ.Χ. περίπου. Κι ἀκολούθησαν οἱ τρομεροὶ διωγμοὶ καὶ τόσο αἶμα μαρτύρων χύθηκε μέχρι τὴν ἀναγνώριση

κοῦ στρατοῦ στὸ Μαντζικέρτ τῆς Ἀρμενίας, εἰσέβαλαν στὴ Μικρὰ Ἀσία καὶ τὸν 13^ο τελικὰ αἰῶνα οἱ Ὀθωμανοὶ κυριάρχησαν σταδιακὰ πᾶν σ' ἓναν προηγμένο μικρασιατικὸ ἑλληνικὸ πολιτισμὸ, ποὺ ἀνθοῦσε ἐπὶ χιλιάδες χρόνια.

Πῶς ὅμως μεταηλλάχθηκε ἐκεῖνος ὁ χριστιανικὸς κόσμος σὲ μουσουλμανικὸ; Μὲ τοὺς μαζικούς καὶ βίαιους ἐξισλαμισμούς, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπὸ 50.000 αὐξήθηκαν σὲ 9 μὲ

τους, ἐφάρμοσαν τὸ μέτρο τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῶν ὑποδοῦλων. Ἡ τρομερώτερη ἀπειλὴ ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦταν ὁ ἐξισλαμισμὸς, γιὰτὶ συνιστοῦσε μόνιμη ἀφαίμαξη τῶν ἔμψυχων δυνάμεων τοῦ Γένους. Ἐξισλαμισμὸς σήμαινε νὰ ἀρνηθεῖς πῶς εἶσαι Ὀρθόδοξος καὶ Ἑλληνας, γιὰ νὰ προσχωρήσεις στοὺς Ὀθωμανοὺς. Πόση ὀδύνη τῶν χριστιανῶν μπροστὰ στὸ φάσμα νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴν πίστη τους! Τί τρομερὸ τὸ δίλημμα, νὰ σώσουν τὴ ζωὴ τους, τὰ παιδιὰ τους, τὴν τιμὴ τους, τὴν περιουσία τους, ἢ νὰ προτιμήσουν τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους! Καὶ ἡ Ὀρθοδοξία δὲν ἦταν γι' αὐτοὺς μόνο τὸ θρησκευτικὸ δόγμα. Ἦταν τὸ πνευματικὸ πλῆσιον μέσα στὸ ὁποῖο ἐκφραζόταν ἡ ἐθνικὴ τους συνείδηση, ὁ κόσμος τους, τὸ ἔνδοξο παρελθὸν καὶ οἱ ἐλπίδες τους γιὰ τὴν ἀπολύτρωση. Ὅσοι ἄντεξαν λοιπὸν στὸν πειρασμὸ καὶ στηρίχθηκαν στὴν πίστη τους ἀναδείχθηκαν «καρτερόψυχοι» καὶ νέοι «ἀθλοφόροι» μάρτυρες. Ἄλλοι βρῆκαν ἄσυλον σὲ κάποια μητρόπολη ἢ συσπειρώθηκαν κοντὰ στὰ μεγάλα μοναστήρια. Ἄλλοι ὑπέκυψαν στὴν ἀρπακτικότητα καὶ βαρβαρότητα τοῦ κατακτητῆ καὶ ἀλλοξοπίστησαν. Κάποιοι ἄλλοι ὅμως, καθὼς δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὰ δεινὰ τῆς κτηνώδους δουλείας, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴν πίστη τῶν προγόνων τους νὰ ἀρνηθοῦν, προσπάθησαν νὰ συμβιβάσουν τὰ δύο ἀντίθετα ἄκρα. Γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν, κατέφυγαν στὸν κρυπτοχριστιανισμὸ, πηλὴ ὀχι λιγώτερο ὀδυνηρὴ γιὰ τὸ Γένος.

Κρυπτοχριστιανοὶ δηλαδὴ ὀνομάζονταν οἱ Ρωμηοὶ ἐκεῖνοι ποὺ φανερὰ καὶ ἐπίσημα ἐμφα-

Πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Βασιλεύουσας, οἱ κατακτητὲς, ἀπὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ ἢ καὶ γιὰ τὴ σταθερὴ ἐπικράτησή τους, ἐφάρμοσαν τὸ μέτρο τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῶν ὑποδοῦλων. Ἡ τρομερώτερη ἀπειλὴ ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦταν ὁ ἐξισλαμισμὸς, γιὰτὶ συνιστοῦσε μόνιμη ἀφαίμαξη τῶν ἔμψυχων δυνάμεων τοῦ Γένους.

τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐπίσημης κρατικῆς θρησκείας στὸ Βυζάντιο. Καὶ πύκνωσε τὸ νέφος τῶν μαρτύρων, ὅταν ἀπὸ τὸ 1071 μ.Χ. οἱ Σελτζούκοι Τοῦρκοι, μὲ τὴ νίκη τους ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορι-

10 ἑκατομμύρια μέχρι τὸν 19^ο μὲ 20^ο αἰῶνα (Ἄμαντος).

Πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Βασιλεύουσας, οἱ κατακτητὲς, ἀπὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ ἢ καὶ γιὰ τὴ σταθερὴ ἐπικράτησή

νίζονταν ως μουσουλμάνοι, ἐνῶ κρυφὰ ζοῦσαν καὶ πίστευαν ὡς ὀρθόδοξοι χριστιανοί. «Μέσ' στ' Ἅγιο βῆμα τῆς ψυχῆς» θρόνιασαν τὸν Χριστὸ καὶ μὲ τὴν παθητικὴ τους ἀντίσταση ἔγιναν τραγικοί «μάρτυρες τῆς πίστεως» γιὰ ὀλόκληρη τὴ ζωὴ τους. Τὸ φαινόμενο τοῦ κρυπτοχριστιανισμοῦ, μοναδικὸ στὴν παγκόσμια ἱστορία τῶν θρησκευμάτων, παρουσιάζεται γιὰ πρώτη φορὰ

Οἰκουμενικὸ Πατριάρχην τὰ πρόνομια γιὰ τοὺς χριστιανοὺς, δηλαδὴ ἐλευθερία θρησκείας, παιδείας, γλώσσας καὶ τοπικῆς αὐτοδιοίκησης. Μακριὰ ἀπὸ τὰ κέντρα ἐξουσίας, οἱ ἐπιτόπιοι πασάδες, ὅπως οἱ ντερεμπένδες στὸν Πόντο, κυβερνοῦσαν αὐθαίρετα, καὶ οἱ χριστιανοὶ δεινοπαθοῦσαν. Ἰδίως ὁ 17^{ος} αἰώνας ἦταν ὁ πιὸ μαῦρος τοῦ γένους, πιὸ ἄγριος κι ἀπ' αὐτὸν

οἱ, ἀλλὰ καὶ ἐκούσιοι. Ἦταν μεγάλη ἢ πρόκληση, ἀφοῦ ὅποιος ἀλλοξοπιστοῦσε γινόταν αὐτόματα ἀπὸ δοῦλος κύριος, μὲ τιμὲς καὶ ἀξιώματα. Ὅσοι πρόλαβαν κατέφυγαν στὴν ὁμόδοξη Ρωσία ἢ στὶς παρευξείνιες περιοχές. Ὅσοι ἔμειναν τότε πότισαν ὡς νεομάρτυρες μὲ τὸ αἷμά τους τὸ δέντρο τῆς πίστεώς μας καὶ στήριξαν τὴν Ὀρθοδοξία. Ἀλλὰ τότε διογκώθηκε καὶ τὸ ρεῦμα τῶν κρυπτοχριστιανῶν, στὸν μαρτυρικὸ Πόντο περισσότερο, ἀλλὰ καὶ στὴν Καππαδοκία, τὴν Κιλικία, τὴν Ἑλλάδα, τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Κύπρο.

Πόσοι ἦταν αὐτοὶ οἱ κρυπτοχριστιανοί, ποὺ προσποιήθηκαν ὅτι ἦταν μουσουλμάνοι, ἀλλὰ κράτησαν κρυφὰ τὴ θρησκεία καὶ τὴ γλῶσσά τους; Ποτὲ δὲν θὰ μάθουμε. Ἀδύνατη κάθε ἔρευνα. Ξέρουμε ὅμως ὅτι ζοῦσαν. Δυσβάστακτο τὸ δρᾶμά τους ἐπὶ τόσοσ ἀιώνες! Δὲν ἦταν οὔτε χριστιανοὶ οὔτε μουσουλμάνοι, ἀλλὰ διχασμένες προσωπικότητες, χωρὶς ταυτότητα, ἀλλὰ μὲ δύο ὀνόματα, τὸ μουσουλμανικὸ καὶ τὸ χριστιανικὸ. Τὴ μέρα Ἁγᾶς, τὸ βράδυ Νικόλας. Τὴ μέρα Ἐμινέ, τὸ βράδυ Ἑλένη. Τὴ μέρα μὲ σαρίκι λευκὸ, τὸ βράδυ ἀσκεπῆς. Τὴ μέρα μοιλιᾶς, τὸ βράδυ παπάς. Τὸ πρωὶ στὸ τζαμί τί προσευχὲς ψιθύριζαν; Τὸ βράδυ ὅμως ἔκλαιγαν σπαρακτικὰ μπροστὰ στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, κρυμμένη στὰ «ἀμπάρια» τοῦ σπιτιοῦ τους. Ἐκεῖ εἶχαν τὶς

Κρυπτοχριστιανοὶ ὀνομάζονταν οἱ Ρωμοὶ ἐκεῖνοι ποὺ φανερὰ καὶ ἐπίσημα ἐμφανίζονταν ὡς μουσουλμάνοι, ἐνῶ κρυφὰ ζοῦσαν καὶ πίστευαν ὡς ὀρθόδοξοι χριστιανοί. «Μέσ' στ' Ἅγιο βῆμα τῆς ψυχῆς» θρόνιασαν τὸν Χριστὸ καὶ μὲ τὴν παθητικὴ τους ἀντίσταση ἔγιναν τραγικοί «μάρτυρες τῆς πίστεως» γιὰ ὀλόκληρη τὴ ζωὴ τους.

στοὺς χριστιανοὺς τῆς Νίκαιας τῆς Βιθυνίας. Πολλοὶ κάτοικοὶ τῆς ποὺ τρομοκρατημένοι προσῆλθαν στὸν ἐξισλαμισμὸ μετὰ τὴν ἄλωσή της τὸ 1331, ἐνῶ κρυφὰ τελοῦσαν τὰ χριστιανικά τους καθήκοντα, μετάνιωσαν. Ζήτησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία πληροφορίες γιὰ τὴ σωτηρία τους. Τότε ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωάννης ΙΔ' Καλέκας, ἂν καὶ τοὺς συμβούλευσε τὸ 1338 νὰ προτιμήσουν νὰ πάθουν γιὰ τὴν πίστη τους στὸν Θεό, δέχθηκε –ἀπὸ φιλιανθρωπία– τὴ νέα κατάσταση ὡς λύση ἀνάγκης. Μὲ ἐπιστολὲς του (1339 καὶ 1340) τοὺς ἐγκαρδίωσε ὅτι θὰ τύχουν σωτηρίας, ἂν ἀκολουθήσουν τὸν δρόμο τῆς ἀποκρυφίας, ἀλλὰ τηροῦν πιστὰ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.

Οἱ ἐξισλαμισμοὶ ὅμως δὲν σταμάτησαν οὔτε μὲ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης (29 Μαΐου 1453), ὅταν ὁ Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς ἔδωσε στὸν πρῶτο

τὸν 15^ο αἰῶνα τῆς Ἀλωσης. Ἄς θυμηθοῦμε πὼς τὸ «παιδομάζωμα» ἦταν ἀπὸ τὶς τραγικώτερες μορφὲς ἐξισλαμισμοῦ.

Ἀπὸ τὸ 1623 ἕως τὸ 1687 κυριάρχησαν οἱ πιὸ φανατικοὶ ἐθνοκτόνοι καὶ χριστιανομάχοι σουλτᾶνοι, ὁ Μουράτ Δ' καὶ ὁ Μωάμεθ Δ'. Τότε ἔγιναν ἀφόρητες οἱ καταπιέσεις καὶ τὰ βασανιστήρια γιὰ τοὺς χριστιανοὺς, οἱ ἀναστατώσεις, οἱ ἀρπαγὲς καὶ τὰ ἐγκλήματα, οἱ μαζικοὶ, τρομεροὶ καὶ βίαιοι ἐξισλαμισμοί, ἀκούσι-

Πόσοι ἦταν αὐτοὶ οἱ κρυπτοχριστιανοί, ποὺ προσποιήθηκαν ὅτι ἦταν μουσουλμάνοι, ἀλλὰ κράτησαν κρυφὰ τὴ θρησκεία καὶ τὴ γλῶσσά τους; Ποτὲ δὲν θὰ μάθουμε. Ἀδύνατη κάθε ἔρευνα. Ξέρουμε ὅμως ὅτι ζοῦσαν. Δυσβάστακτο τὸ δρᾶμά τους ἐπὶ τόσοσ ἀιώνες!

εικόνας τους, θυμιάτιζαν κι άναβαν τὰ κεριά τους κρυφά κάτω απ' τὴ γῆ. Ἐκκλησίες ὑπόγειες! Ξαναγύρισαν στὶς κατακόμβες, γιὰ νὰ κρατήσουν τὴν πίστη τους. Ἐβρισκαν τόπους καὶ τρόπους νὰ τελιοῦν τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἀσκοῦν τὰ θρησκευτικὰ τους καθήκοντα. Ἐντυναν γιὰ παράδειγμα τοὺς μοναχοὺς δερβίσηδες καὶ τοὺς ἔστελναν σὲ ἀπομακρυσμένα χωριά ὅπου ζοῦσαν μόνο χριστιανοί, γιὰ νὰ τοὺς ἐξυπηρετήσουν. Οἱ χριστιανικοὶ γάμοι καὶ οἱ βαπτίσεις γίνονταν στὰ μοναστήρια ἢ στὴν Πόλη, στὸ Πατριαρχεῖο. Ἡ κηδεία στὸ τζαμί, κι ἐνῶ ἡ σορὸς μεταφερόταν στὸ τουρκικὸ νεκροταφεῖο, ψαλλόταν στὸ σπίτι ἢ σὲ ναὸ ἢ νεκρώσιμη ἀκοιλουθία κι ἔριχναν τὸ βράδυ στὸν τάφο χῶμα ποὺ εἶχε εὐλόγηθεῖ σὲ μοναστήρι. Διπλὴ ζωὴ, διπλὴ πίστη, διπλὴ ξόδι!

Πονοῦσε ἡ ψυχὴ τους, ὅταν ἔφερναν στὴ σκέψη τους τὸν λόγὸ τοῦ Κυρίου: «*Πᾶς ὁστις ὁμολογήσει ἐν ἔμοι ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς*». Ἡ Ἐκκλησία συνιστοῦσε ὁμολογία πίστεως, ἀλλὰ παράλληλα βρισκόταν στὸ πλεῦρό τους μὲ νυκτερινὲς ἀκοιλουθίες, κρυφὲς ἐκκλησίες κτλ., φροντίζοντας καὶ γιὰ τὴν ὀρθόδοξη κατήχησή τους. Μὰ οἱ κρυπτοχριστιανοὶ «*δι' ὑπομονῆς*» –κατὰ τὴν προτροπὴ τοῦ Παύλου– ἀντιμετώπιζαν τὸν καθημερινὸ ἀγῶνα, γιὰ τὴν ἔτρεμε τὸ φυλλοκάρδι τους. Μαρτυρικὴ ἦταν ἡ κάθε ὥρα τῆς ζωῆς τους κι ἀδυσώπητος ὁ φόβος μὴν ἀποκαλυφθεῖ ἡ πραγματικὴ τους ταυτότητα, καὶ τότε τοὺς περίμενε κόλαση βασανιστηρίων. Ἦταν παρηγοριά τους νὰ ζοῦν σὲ τό-

πους ὅπου ὑπῆρχαν χριστιανοί. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ κρυπτοχριστιανοὶ προσέφεραν ὑπηρεσίες στὸ Γένος, γιὰ τὴν ἀρκετοὶ ἦταν ἀξιωματοῦχοι μουσουλμάνοι καὶ λόγῳ ἰσχύος ἔσωζαν ἀπὸ αἰματοχυσίες τοὺς χριστιανοὺς ἀδελφούς τους στὶς τουρκοκρατούμενες περιοχές. Ἀγῶνας καὶ ἀγωνία!

Μὰ ὁ φιλέλληλος Θεὸς ἄκουσε κάποτε τοὺς στεναγμοὺς τῆς ψυχῆς τῶν κρυπτοχριστιανῶν σὲ ὅλο τὸ εὖρος τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας κι ἔστειλε τὴν ἀνοιξη στὶς καρδιές τους. Μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ Χάτι Χουμαγιούν (σουλτανικοῦ διατάγματος) τοῦ

1856, ποὺ ἔδωσε θρησκευτικὴ ἐλευθερία στὶς διάφορες μειονότητες τῆς Τουρκίας, χιλιάδες στὸν Πόντο ἀποκάλυψαν τὴ χριστιανικὴ τους πίστη. Τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρήθηκε καὶ στὴν Κρήτη. Ἐκεῖ πρωτοστάτησαν τὸ 1821 οἱ Κουρμούληδες, ἐπιφανῆς κρυπτοχριστιανικὴ οἰκογένεια τῆς Μεσσαρᾶς, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Χουσεῖν-Μιχαὴλ Κουρμούλη, καὶ πέρασαν ὡς ἐπαναστάτες στὴν Ἑλλάδα. Στὴν Κύπρο οἱ κρυπτοχριστιανοὶ ἀποκαλύφθηκαν, ὅταν τὸ 1878 ἡ Κύπρος πα-

ραχωρήθηκε στὴν Ἀγγλία.

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦμε σὲ ἓνα περιστατικὸ. Στὴν Τραπεζοῦντα, ποὺ συγκροτήθηκε Διεθνῆς Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν καταγραφή τῶν «κρυφῶν», ἐμφανίζονταν ὅσοι κρυπτοχριστιανοὶ ἐπιθυμοῦσαν νὰ φανερωθοῦν. Τὸ 1869, λοιπόν, στὴν ἐπαρχία Τσεβισλίκ, 27 χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα, ἐγκαταστάθηκε ἡ Ἐπιτροπὴ, τῆς ὁποίας μέλη ἦταν ὁ Ἐπαρχος, ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς καὶ ὁ Μοιλλᾶς, ποὺ ὀνομαζόταν Μοιλλᾶ Βαῖζογλιού. Ἐκεῖ προσέρχονταν γιὰ ἓνα ὀρισμένο διάστημα οἱ κρυπτοχριστιανοὶ

τῶν γύρω χωριῶν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ μέχρι τὴ δύση τοῦ ἡλίου, καὶ γράφονταν μὲ τὰ χριστιανικὰ τους ὀνόματα. Τὴν τελευταία ἡμέρα τῆς προθεσμίας τῶν δηλώσεων, ὅταν διαπιστώθηκε ὅτι κανένας ἄλλος δὲν περίμενε νὰ ἐγγραφεῖ, μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλίου, ὁ Ἐπαρχος εἰσιτάσσεται νὰ ὑπογράψει καὶ νὰ σφραγίσει τὸ ἔγγραφο. Τότε ὁ Μοιλλᾶ Βαῖζογλιού εἶπε: «Μὴ βιάζεστε. Περιμένετε. Ἐμμεῖς ἓνας ἀκόμη. Κι αὐτὸς εἶμαι ἐγώ». Ἐκπληκτοὶ οἱ περειαρισκόμενοι εἶδαν τὸν ἀντιπρόσωπο τοῦ Μωάμεθ νὰ βγάξει τὸ ἔμβλημα τῆς μουσουλμανικῆς ἱεροσύνης καὶ νὰ τὸ τοποθετεῖ μὲ εὐλάβεια

στὸ γραφεῖο τοῦ Ἐπαρχοῦ. Ἀπευθυνόμενος στὸν γραμματέα, εἶπε: «Γράφε: Γεώργιος Κηρυτόπουλος. Ἐπάγγελμα: ἱερέας» (Καθηγητὴς Κ. Φωτιάδης).

Μπροστὰ στὸ μεγάλο καὶ ἀπροσδόκητο πλῆθος τῶν ἀποκαλυφθέντων κρυπτοχριστιανῶν, κατάπληκτοὶ οἱ Τοῦρκοι προσπάθησαν νὰ ἀντιδράσουν, πρῶτα μὲ τὴν πειθῶ καὶ στὴ συνέχεια μὲ ἀπειλές, διώξεις καὶ φυλακίσεις. Τοὺς χαρακτήρισαν καὶ τοὺς κατέγραψαν ὡς «Τενεσοῦρ» (= ἀρνησίθρησκους καὶ ἐκκρι-

στιανισθέντες μωαμεθανούς), τους υποχρέωσαν σε στρατιωτική θητεία (σὰν νὰ ἦταν μουσουλμάνοι) καὶ τοὺς δήμευσαν τὴν περιουσία, γιὰτὶ προέρχονταν ἀπὸ μουσουλμάνους. Γιὰ νὰ κρατήσουν μόνον τὸ χριστιανικό τους ὄνομα, οἱ ἀποκαλιφθέντες

μερα πολιτογραφοῦνται Τοῦρκοι, ἀλλὰ εἶναι ζωντανοὶ πρεσβευτὲς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μένουν ἐκεῖ καὶ φυλάγουν Θερμοπύλεις. Εἶναι ἡ στοιχειωμένη ψυχὴ τοῦ Γένους!» (Καθηγητὴς Στ. Πελαγίδης).

Σὲ λίγα χρόνια συμπληρῶνεται ἓνας αἰώνας ἀπὸ τὸ 1923,

Χριστὸ μέσα τους –τόση πίστη!– καὶ περιμένουν καρτερικά. Τί περιμένουν; Νὰ ξημερώσει ἐκεῖνη ἡ εὐλογημένη μέρα ποὺ θὰ χαίρονται ἄφοβα τὴν πίστη τους, ἂν δοθοῦν δημοκρατικὲς ἐλευθερίες. Ὡς τότε τοὺς ἐνισχύει μόνον ὁ «Καρδιογνώστης» Κύ-

Οἱ πρῶν κρυπτοχριστιανοὶ ποὺ εἶχαν ἐπίσημα μεταστραφεῖ στὸν Χριστιανισμὸ μπορούσαν –καὶ υποχρεοῦνταν– μὲ τὴ Συνθήκη τῆς Λωζάνης (24 Ἰουλίου 1923) νὰ μεταναστεύσουν στὴν Ἑλλάδα. Γιὰτὶ ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ἔγινε μὲ βάση τὸ θρήσκευμα. Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ παραμείνουν στὴν Τουρκία καὶ μετὰ τὸ 1923 ὅσοι κρυπτοχριστιανοὶ δὲν εἶχαν ὁμολογήσει τὴν ἀληθινὴ τους πίστη, ἐπειδὴ δὲν τόλημσαν, δὲν τὸ ἔμαθαν στὰ ἀπομακρυσμένα χωριά, δὲν πρόλαβαν ἢ φοβήθηκαν. «Πόσοι εἶναι; Ποῦ εἶναι; Σὲ ποιὸ βαθμὸ κρατοῦν μέσα τους ἀναμμένη τὴ δῶδα τῆς πίστεως; Σήμερα πολιτογραφοῦνται Τοῦρκοι, ἀλλὰ εἶναι ζωντανοὶ πρεσβευτὲς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μένουν ἐκεῖ καὶ φυλάγουν Θερμοπύλεις. Εἶναι ἡ στοιχειωμένη ψυχὴ τοῦ Γένους!» (Καθηγητὴς Στ. Πελαγίδης).

κρυπτοχριστιανοὶ ἀγωνίστηκαν μὲ ποικίλες ἐνέργειες καὶ παραστάσεις στὶς ξένες πρεσβεῖες, μέχρι τὴν ἐπίσημη ἀναγνώρισή τους τὸ 1910 μὲ τὸ Σύνταγμα τῶν Νεοτούρκων.

Οἱ πρῶν κρυπτοχριστιανοὶ ποὺ εἶχαν ἐπίσημα μεταστραφεῖ στὸν Χριστιανισμὸ μπορούσαν –καὶ υποχρεοῦνταν– μὲ τὴ Συνθήκη τῆς Λωζάνης (24 Ἰουλίου 1923) νὰ μεταναστεύσουν στὴν Ἑλλάδα. Γιὰτὶ ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ἔγινε μὲ βάση τὸ θρήσκευμα. Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ παραμείνουν στὴν Τουρκία καὶ μετὰ τὸ 1923 ὅσοι κρυπτοχριστιανοὶ δὲν εἶχαν ὁμολογήσει τὴν ἀληθινὴ τους πίστη, ἐπειδὴ δὲν τόλημσαν, δὲν τὸ ἔμαθαν στὰ ἀπομακρυσμένα χωριά, δὲν πρόλαβαν ἢ φοβήθηκαν. «Πόσοι εἶναι; Ποῦ εἶναι; Σὲ ποιὸ βαθμὸ κρατοῦν μέσα τους ἀναμμένη τὴ δῶδα τῆς πίστεως; Σή-

καὶ ὅσοι Ἑλλήνες πηγαίνουν στὴ σημερινὴ Τουρκία νὰ προσκυνήσουν τὶς προγονικὲς τους ἐστίες συναντοῦν ἀπογόνους κρυπτοχριστιανῶν ποὺ διατηροῦν τὴν κρυπτοχριστιανικὴ τους ταυτότητα. Αὐτοὶ πλησιάζουν τοὺς ὁμόθρησκους καὶ ὁμοεθνεῖς ἀδελφούς τους καὶ μὲ κάθε προφύλαξη ψιθυρίζουν τὸ χριστιανικό τους ὄνομα (Γιῶργος, Γιάννης) ἢ ὁμολογοῦν μὲ συστολὴ «εἴμαστε δικοὶ σας» ἢ δείχνουν τὸ σταυρουδάκι ποὺ κρύβουν.

Ἀμέτρητες οἱ μαρτυρίες καὶ συγκλονιστικὲς οἱ διηγήσεις, ὅπως: «Ἡ γιαγιά, πρὶν ἀφήσει τὴν τελευταία τῆς πνοή, ἔκανε τὸν σταυρὸ τῆς καὶ ψιθύρισε “Δι’ εὐχῶν τῶν Ἀγίων Πατέρων ἡμῶν...”»! Κρυφὰ τελοῦν τὰ σωστικὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀποτελοῦν τὸ «κρυφὸ» ποιμνιο τοῦ Πατριαρχείου. Ἐξακολουθοῦν νὰ κρατοῦν τὸν

πρῶτος, κι ἐμεῖς ἄς τοὺς νιώθουμε ἀδελφούς μας καὶ ἄς μὴν τοὺς ξεχνοῦμε στὴν προσευχή μας.

«Ὁ Πόντος ζεῖ», ἔλεγε ὁ Καθηγητὴς Bryer ἀπευθυνόμενος στοὺς Πόντιους τῆς Μεμβούρνης τὸ 1989: «Ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Πόντου παρέμεινε πίσω καὶ συνεχίζει μιὰ παράδοση τριῶν χιλιῶν χρόνων. Πρόκειται γιὰ τοὺς Πόντιους ποὺ σήμερα πολιτογραφοῦνται Τοῦρκοι, ἐνῶ τόσο ἡ καταβολὴ τους ὅσο καὶ τὰ ἔθιμα καὶ ὁ πολιτισμὸς τους προδίδουν τὴν ἐλληνικὴ καταγωγή. Ἀκούω ἀκόμα νὰ παίζεται ἡλύρα στὰ χωριά καὶ στοὺς συνοικισμοὺς ποὺ ἐγκατέλειψαν οἱ γονεῖς σας. Στὶς ἐκκλησιὰς τὶς λιγοστὲς, ποὺ ἄφησαν ἀπείραχτες, βλέπω τὰ πρόσωπά σας. Ὁ Πόντος ζεῖ!».

A. Κ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ